
**Analiza mogućnosti praćenja tranzicije na tržište rada diplomiranih na
Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici kombiniranjem
podataka visokih učilišta, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Hrvatskog
zavoda za mirovinsko osiguranje**

Autori:

Dr.sc. Ivan Rimac, redoviti profesor

Dr.sc. Jelena Ogresta, docentica

Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada

Dr.sc. Kosta Bovan, docent

Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvodno razmatranje.....	1
2. Cilj i istraživačka pitanja.....	2
3. Metodologija istraživanja.....	3
<i>Obuhvat osoba koje su predmet analize</i>	<i>5</i>
<i>Ograničenja koja proizlaze iz obuhvata pojedinaca</i>	<i>6</i>
<i>Ishodi zapošljavanja i statistički modeli u obradi podataka</i>	<i>8</i>
4. Rezultati	9
4.1. <i>Ishodi tranzicije sa studija na tržište rada.....</i>	<i>9</i>
4.2. <i>Dinamika zapošljavanja osoba sa završenim preddiplomskim stručnim studijem prema obrazovnom području</i>	<i>11</i>
4.3. <i>Vjerojatnost zapošljavanja prvostupnika s Visoke škole za menadžment u turizmu i informatici po pojedinim studijskim programima</i>	<i>13</i>
4.4. <i>Usklađenost radnih mjesta s područjem studija i stupnjem obrazovanja</i>	<i>14</i>
<i>Horizontalna i vertikalna usklađenost za stručne prvostupnike s Visoke škole za menadžment u turizmu i informatici po pojedinim studijskim programima.....</i>	<i>20</i>
5. Metodološka ograničenja	20
<i>Ograničenja obuhvata osoba.....</i>	<i>21</i>
<i>Ograničenja zbog trajanja praćenja.....</i>	<i>22</i>
<i>Ograničenja deskriptora</i>	<i>22</i>
6. Zaključak.....	23
7. Literatura.....	23

1. Uvodno razmatranje

Ova analiza predstavlja analizu mogućnosti praćenja tranzicije iz sustava visokog obrazovanja na tržište rada diplomiranih na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici na osnovi administrativnih izvora podataka te pruža osnovne empirijske spoznaje o ishodima na tržištu rada. Analiza se naslanja na cjelovitu studiju „Analiza mogućnosti praćenja tranzicije na tržište rada diplomiranih s veleučilišta i visokih škola kombiniranjem podataka visokih učilišta, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje“ koja je napravljena na podacima iz svih veleučilišta i visokih škola u Republici Hrvatskoj¹.

U nedostatku sustavnih istraživanja o položaju na tržištu rada visokoobrazovanih osoba u Hrvatskoj, primarni cilj ove analize jest metodološke naravi i usmjeren je na provjeru kvalitete i primjenjivosti administrativnih izvora podataka u ocrtavanju tranzicije iz visokog obrazovanja na tržište rada na populaciji osoba koje su završile stručne studije na veleučilištima i visokim školama u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2008. do 2013. godine. U pogledu analize ishoda na tržištu rada stručnih prvostupnika i stručnih specijalista, cilj analize bio je utvrditi odrednice dinamike zapošljavanja i poveznice između studijskih programa i zanimanja na kojima se diplomirane osobe zapošljavaju. Sve su analize provedene na osnovi integrirane baze podataka prikupljenih iz triju različita izvora: Ministarstva znanosti i obrazovanja, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Usmjerenost na uspjeh diplomiranih studenata na tržištu rada nužno vodi do svijesti o izlaznom proizvodu i ishodu u visokom obrazovanju (Teichler, 2011.). U području obrazovnih politika, istaknuta je i funkcija zapošljivosti, kao jedne od integralnih komponenti agende pune participacije u sustavu visokog obrazovanja (Thomas i Jones, 2007.). Zapošljivost zauzima središnju ulogu i u većini strateških dokumenata zemalja članica EU (npr. Europa 2020. i sl.). U pogledu stručnih studija, Camilleri i suradnici (2013.) ističu zapošljivost kao jedan od ključnih činitelja utjecaja na daljnji razvoj i profil ustanova u području visokog obrazovanja koje izvode stručne studije. Također, većem broju zemalja zapošljivost je poslužila kao kriterij vrednovanja kvalitete studijskih programa koje provode visoka učilišta.

Ova analiza predstavlja iskorak prema razvoju sustava praćenja osoba sa završenim tercijarnim obrazovanjem i njihova prelaska i integracije na tržište rada. Analiza obrazovnih ishoda i položaja na tržištu rada osoba koje su završile studij na osnovi postojeće

¹ Puni tekst studije je dostupan na mrežnoj stranici Ministarstva znanosti i obrazovanja: https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/OBRAZOVANJE/Visoko/Razvoj_visokog/analiza_online.pdf

administrativne baze podataka predstavlja jedan od metodoloških pristupa koji omogućuje stjecanje uvida u tranziciju iz sustava visokog obrazovanja na tržište rada. Ovaj je pristup usmjeren i na kreiranje informiranijeg procesa donošenja politika i formiranja obrazovnih politika utemeljenih na podacima, što većim dijelom prati i ciljeve *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* (NN 124/14).

2. Cilj i istraživačka pitanja

Osnovni **cilj analize** bio je utvrditi koje je odrednice zapošljivosti moguće pratiti na osnovi empirijskih podataka te ocrtati kako izgleda tranzicija na tržište rada osoba² koje su završile neki od studijskih programa na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici. Opseg analize određen je dostupnim administrativnim podacima i usmjeren je na tri pokazatelja koji mogu u određenoj mjeri ocrtati individualnu komponentu zapošljivosti: (1) vjerojatnost nalaženja posla, (2) vertikalnu usklađenost prvog zaposlenja i (3) horizontalnu usklađenost prvog zaposlenja. *Vjerojatnost pronalaženja zaposlenja* jest indikator koji u konceptu zapošljivosti obuhvaća nekoliko aspekata individualne zapošljivosti: vještine i obilježja vezana za zapošljivost, demografske karakteristike, zdravlje i osobnu dobrobit, ustrajnost u traženju posla te adaptivnost i mobilnost. Drugi je indikator zapošljivosti *vertikalna usklađenost* kvalifikacije osobe koja nalazi zaposlenje i zahtjeva radnog mjesta. Ovaj indikator pokazuje u kojoj mjeri poslodavci pri prvom zapošljavanju valoriziraju razinu kompetencija stečenu nekim studijskim programom te ujedno osobama s diplomom završenog studijskog programa pripisuju razinu prepoznatih kompetencija, a time i implicitnu individualnu zapošljivost. Treći je indikator *horizontalna usklađenost* kojom se može izraziti komponenta transferabilnih vještina i kompetencija jer će veća širina zapošljavanja upućivati na prepoznate kompetencije koje nadilaze osnovno određenje kvalifikacija koje se stječu u nekom studijskom programu.

U skladu s iznesenim ciljem analize definirana su tri **istraživačka pitanja**:

1. U kojoj je mjeri povezana vjerojatnost nalaženja prvog zaposlenja s diplomom nekog od studijskih programa Visoke škole za menadžment u turizmu i informatici?

² Osim ako nije drukčije naznačeno, korištenje termina muškog spola „student i/ili studenti“, „prvostupnik i/ili prvostupnici“, „specijalist i/ili specijalisti“ te „diplomant i/ili diplomanti“ u ovoj studiji obuhvaća osobe muškog i ženskog spola.

2. U kojoj mjeri je radno mjesto na koje su se diplomirani zaposlili vertikalno kvalifikacijski usklađeno s razinom studija koji su završili?
3. Kolika je horizontalna usklađenost zaposlenja osoba sa stečenom diplomom stručnog studija na Visoke škole za menadžment u turizmu i informatici i njihova studijskog programa?

3. Metodologija istraživanja

Skup podataka koji se koristio u ovoj analizi nastao je na osnovi objedinjavanja podataka iz tri različita izvora: Ministarstva znanosti i obrazovanja³, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Iz sustava visokog obrazovanja odnosno **postojećih podataka Ministarstva znanosti i obrazovanja** (u daljnjem tekstu: MZO) koje su dostavila visoka učilišta prikupljeni podatci samo o osobama koje su stekle visoko obrazovanje na veleučilištima i visokim školama po bolonjskim programima, dok su iz skupa podataka izostavljene osobe koje su pohađale pojedine studijske programe, ali ih nisu završile ili su u istom razdoblju završile stručni studijski program prema nekom od starih studijskih programa. Ukupni skup podataka za sva veleučilišta i visoke škole obuhvaća osobe koje su navedene programe, prema uvidu u podatke, završile u razdoblju od 15. listopada 2005. do 9. prosinca 2013. godine. Pregled obuhvata podataka za Visoku školu za menadžment u turizmu i informatici prikazan je u tablici 1.

Tablica 1.

Usporedba ukupnog broja diplomiranih osoba koje su završile preddiplomski stručni studij i specijalistički diplomski stručni studij na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici prema podacima DZS i broja obuhvaćenih ovom analizom

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Ukupno
Broj diplomiranih osoba obuhvaćenih analizom	0	0	74	91	91	66	322
Broj diplomiranih osoba prema podacima Državnog zavoda za statistiku ⁴			73	91	91	92	347
Postotak obuhvaćenih analizom	/	/	101,4%	100,0%	100,0%	71,7%	

³ Ministarstvo znanosti i obrazovanja bilo je posrednik u prikupljanju podataka iz administrativnih izvora visokih učilišta.

⁴ Izvor: Državni zavod za statistiku (2009. – 2014.). Studenti koji su diplomirali na stručnom i sveučilišnom studiju. Priopćenja.

Prema prikazanim podacima u tablici 1. obuhvat se približio punoj pokrivenosti u svim godinama, izuzevši nešto nižu pokrivenost u 2013. godini, što povećava mogućnost izvođenja zaključaka iz korištenih podataka. Različiti kriteriji referiranja prema DZS i prema organizatorima prikupljanja podataka za ovu studiju dovode i do disparatnosti podataka za 2010. godinu gdje se u objedinjenoj bazi podataka nalazi više osoba nego li je to referirano po kriterijima Državnog zavoda za statistiku.

Podatci o diplomantima sadržavali su opće informacije o osobi, završenom programu studija te uspjehu u studiju. Detaljnije, prikupljeni su sljedeći podatci: spol, godina rođenja, država rođenja, naziv veleučilišta ili visoke škole, naziv i vrsta studijskog programa, znanstveno područje, način izvođenja studijskog programa, broj ECTS bodova potrebnih za završetak programa, datum upisa i akademska godina upisa na visoko učilište, datum završetka i godina diplomiranja, te ukupna prosječna ocjena na studiju.

Drugi izvor podataka bili su podatci o osobama uključenim na osnovi prvog izvora podataka (MZO), koje je u okviru svoje djelatnosti proizveo i zabilježio **Hrvatski zavod za zapošljavanje** (u daljnjem tekstu: HZZ). Slično kao i kod prvog izvora podataka, informacije se odnose samo na osobe koje su stekle kvalifikaciju završavanjem nekog od programa visokih škola i veleučilišta, i reduciran je u odnosu na osnovni skup informacija koje HZZ koristi u svojoj djelatnosti na informacije koje su smatrane relevantnima u sagledavanju obrasca prelaska iz sustava visokog obrazovanja na tržište rada. Podatci iz HZZ-a sadržavali su većinom dihotomne indikatore (prisutno–odsutno) o tome je li osoba: bila prisutna u evidencijama HZZ-a, je li osoba bila prijavljena na HZZ prije početka studija, je li osoba bila prijavljena na HZZ u vrijeme studija, je li bila u evidenciji HZZ-a na dan završetka studija, je li bila prijavljena u evidenciju HZZ-a odnosno nakon završetka studija, je li imala relevantnu prijavu u evidenciju HZZ-a nakon završetka studija, odnosno unutar šest mjeseci od datuma završetka studijskog programa. Osim navedenog, podatci sadržavaju i informacije o: datumu relevantne prijave, razlogu brisanja iz evidencije HZZ-a, datumu relevantne objave, trajanju razdoblja od stjecanja diplome do nalaženja prvog zaposlenja, ishodu u trenutku završetka praćenja u ovoj studiji (zaposlen, nezaposlen, brisan iz evidencije i dr.), statusu u evidenciji HZZ-a u vrijeme završetka praćenja pojedinaca uključenih u studiju, te niz dihotomnih indikatora koji opisuju status zaposlenja u pojedinim razdobljima studija ili vremena nakon završetka studija.

Skup podataka omogućuje parcijalni uvid u stupanj ustrajnosti u traženju posla i participacije u svijetu rada, za vrijeme i nakon studija, no s obzirom na karakter indikatora, nije moguće pratiti kontinuitet na radnom mjestu ni tip zaposlenja, jer su podatci o tipu zaposlenja

prikupljeni samo za prvo zaposlenje na kojem je osoba bila zaposlena u trenutku diplome ili nakon toga. Stoga navedeni indikatori imaju ograničenu spoznajnu vrijednost, kao pokazatelji prisutnosti osobe na tržištu rada u vrijeme studiranja, dok je razdoblje prije nalaženja zaposlenja preciznije pokriveno informacijom o trajanju razdoblja od stjecanja diplome do nalaženja prvog zaposlenja, koje je izvedeno iz podataka o datumu diplomiranja i datumu zasnivanja prvog radnog odnosa nakon diplome.

Treći skup podataka dolazi iz **elektroničkih baza kojima se u svom djelovanju koristi Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje** (u daljnjem tekstu: HZMO). Ovaj je izvor primarni izvor podataka o vrsti prvog zaposlenja koje je osoba dobila nakon završetka studijskog programa. Skup varijabli iz ovog izvora obuhvaća: datum početka zaposlenja koje je nastupilo nakon završetka visokog obrazovanja, datum završetka radnog odnosa ako je taj odnos završio do kraja promatranog razdoblja (godinu dana nakon diplomiranja posljednje osobe uključene u studiju), duljinu razdoblja od diplome do zapošljavanja u danima, indikator konačnog radnog statusa pojedinca u studiji (bio zaposlen u vrijeme diplomiranja, nije se zaposlio u promatranom razdoblju i zaposlio se), tri deskriptora opisa radnog mjesta na koje se osoba zaposlila prema *Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja* (u daljnjem tekstu: NKZ) (različite razine granularnosti prema broju uporabljenih znamenki za kodiranje), dva indikatora opisa posla izvedena iz NKZ-a (stručnjaci i tehničari) te dva deskriptora djelatnosti zaposlenja izvedena na osnovi *Nacionalne klasifikacije djelatnosti* (u daljnjem tekstu: NKD) (većeg i manjeg stupnja sažimanja). Navedeni podatci prikupljeni su za sve osobe koje su uključene u bazu na osnovi kriterija stjecanja diplome, bez obzira na to jesu li se prijavljivale na HZZ ili ne.

Obuhvat osoba koje su predmet analize

Iz perspektive metode nastanka podataka i spajanja iz triju izvora važno je izvesti zaključak kojim se određuje koga obuhvaćaju podatci i u kojoj su mjeri su prikupljeni podatci reprezentativni za pretpostavljenu populaciju.

Podaci iz druga dva izvora (HZZ i HZMO) imaju veći obuhvat, ali su zbog izostanka podataka iz prvog skupa (MZO) izdvojeni samo podatci o osobama koje su prisutne u prvom skupu podataka (MZO). Izostanak podataka za promatrano razdoblje može biti uzrokovan: kasnijim početkom izvođenja studijskog programa, nedostavljanjem podataka u MZO za potrebe ove analize, ili drugim ogradama koje postavljaju diplomirane iz različitih studijskih programa u različito vrijeme početka praćenja. Kako je praćenje obuhvatilo osobe koje su diplomirale do 23.12.2013. i pratilo iz do 23.12.2014. za veći dio analiza korištena je generacija

koja je diplomirala u 2012. godini jer je u pogledu obuhvata najbrojnija na razini svih 38 veleučilišta i visokih škola uključenih u analizu.

Ostala dva izvora (HZZ i HZMO) prilagođena su primarnom kriteriju uključivanja.

Primarni kriterij – odnosno završetak studijskog programa – ima i svojih minornih manjkavosti, jer se osobe koje su završile više studijskih programa pojavljuju više puta (po jedanput za svaki završeni studijski program). Kako su identiteti osoba praćeni jedinstvenim identifikatorom moguće je prepoznati takve višestruke zapise i odabrati koji skup podataka će se koristiti u planiranim analizama.

Kao načelno ograničenje, ali ne i manjkavost, treba naglasiti da je projektirana svrha prikupljanja i spajanja podataka iz više izvora uvid u zapošljavanje osoba koje su završile stručni studijski program, odnosno ne uključuje polaznike koji nisu završili upisani program. Stoga se zaključci o izvedbenim obilježjima programa mogu odnositi samo na osobe koje su uspješno završile studijski program. Ova će primjedba imati najveću važnost u pogledu sekvencijalnosti studija, jer će u određenom smislu zamagliti kriterije distinkcije osoba koje su završile samo preddiplomski stručni studij od osoba koje su nastavile nakon preddiplomskog stručnog studija studirati neki specijalistički diplomski stručni studij. Razlog navedenom nalazi se u prvom redu u mogućnosti prepoznavanja nastavka studija jedino ako je osoba koja se prati završila specijalistički diplomski stručni studij, a ne i u slučajevima kad ga je upisala i nije ga (još) završila.

Ograničenja koja proizlaze iz obuhvata pojedinaca

Baza podataka sadržava nezavisne zapise za svaki završeni studijski program. Važno je skrenuti pozornost na mogućnost da zbog izlaznog vremenskog ograničenja studije postoji velika mogućnost za izostanak podataka o daljnjem studiranju – svi prvostupnici iz priloženog skupa (npr. 2012. godina ili kasnije) koji su nastavili studij na drugoj razini ni na koji način nisu evidentirani u ovoj bazi kao osobe koje su nastavile visoko obrazovanje već su zbog izostanka podatka o stjecanju diplome na nekom drugom studijskom programu obrađivane kao osobe koje su stjecanjem kvalifikacije krenule u tranziciju na tržište rada. Razlog ovakvog odnosa prema podacima jest izostanak administrativnog podatka je li osoba ostala u obrazovanju upisom nekog novog studijskog programa. Time se podcjenjuju tranzicije za studijske programe u kojima je prevalentniji nastavak studiranja (nužno podcjenjivanje ishoda), što u analizu tranzicije u svijet rada uključuje i dio osoba koji se nije ni pojavio na tržištu rada, već je nastavkom studija ostao u radno neaktivnom statusu. Iz tog razloga se u

analizi vjerojatnosti zapošljavanja stručnih prvostupnika među recentno završenima pojavljuje i nepoznat broj onih koji su nastavili studij i time odgodili izlazak na tržište rada.

Takav pristup ne bi bio problematičan da su podatci obuhvaćali i studente koji su upisali neki studijski program koji nisu završili jer bi se već samim upisom na sljedeću razinu moglo prepoznati tko se pojavljuje na tržištu rada, a tko nastavlja studirati.

Problem uključivanja neaktivnih diplomanata u analizu tranzicije u svijet rada proporcionalan je udjelu diplomiranih osoba koje nastavljaju obrazovanje te je kao problem relativno minoran kod osoba koje su završile specijalistički diplomski studij (mogućnost ostanka u školovanju prisutna je kroz relativno malo vjerojatan upis na neki drugi specijalistički studij), no izrazita je kod završenih stručnih prvostupnika jer nije moguće utvrditi ni ukupni udio takvih osoba ni njihovu specifičnu raspodjelu po pojedinim obrazovnim područjima ili studijskim programima. Stoga će vjerojatnost zapošljavanja biti interpretirana uz plauzibilnu pretpostavku da je među osobama koje nisu našle prvo zaposlenje u promatranom razdoblju nepoznat udio neaktivnih osoba, bilo zbog ostanka u obrazovanju bilo zbog toga što ne traže posao.

Što se tiče podataka koji nisu zahvaćeni izlaznim vremenskim ograničenjem studije, prepoznavanje prelaska na višu razinu studija omogućeno je jedino u slučaju da osoba ostaje u stručnoj visokoškolskoj vertikali i samo ako završi taj sljedeći studij, dok su prelasci nakon stručnog studija na sveučilišnu vertikalu ostali nezabilježeni zbog ograničenja praćenja samo u prostoru stručnog visokoškolskog obrazovanja. Stoga su osobe koje su nakon preddiplomskog stručnog programa upisale diplomski sveučilišni program i završile ga, zbog izostanka te informacije obrađivane kao osobe koje se u tržište rada uključuju s diplomom prvostupnika struke.

Jedino su prelasci s preddiplomskog stručnog na specijalistički diplomski stručni studij, kao i horizontalni prelasci u kojima osoba nakon jednog preddiplomskog stručnog studija upisuje drugi preddiplomski stručni studij prepoznati kao višestruki zapisi u bazi ako je osoba završila te druge studije. Kako je većina analiza usmjerena na osobu na tržištu rada (jer se podatci iz drugih dvaju izvora povezuju s identitetom osobe, a ne sa studijskim programom), nije moguće sa sigurnošću utvrditi na koje se razdoblje tranzicije od završetka studija do zaposlenja odnose pripisani podatci kod osoba s višestrukim diplomama ima (na razdoblje nakon prve ili na razdoblje nakon posljednje diplome) i jesu li podatci o radu u vrijeme drugog studija obuhvaćali status osobe u vrijeme nakon prvog studija.

Ishodi zapošljavanja i statistički modeli u obradi podataka

Analiza ishoda zapošljavanja može obuhvatiti osobe koje su bile zaposlene u trenutku diplomiranja, osobe koje su ostale izvan zapošljavanja u promatranom razdoblju i osobe koje su se zaposlile. Ishode je stoga moguće operativno podijeliti na pet kategorija:

1. osobe izvan zapošljavanja u promatranom razdoblju,
2. osobe koje su „trajno“⁵ zaposlene u vrijeme diplomiranja (nisu prestale biti zaposlene do 23.12.2014. kad je studija praćenja prekinuta),
3. osobe koje su bile privremeno zaposlene u vrijeme diplomiranja,
4. osobe koje su se „trajno“ zaposlile nakon diplome (kriterij trajnosti je da nisu prestale biti zaposlene do 23.12.2014.) i
5. osobe koje su se privremeno zaposlile nakon diplome i do trenutka prekida praćenja obuhvaćenog studijom završile su prvu sekvencu zapošljavanja.

Skup dostupnih administrativnih podataka, kako je obuhvaćen u ovom skupu podataka, sadržava podatke o vrsti radnog mjesta samo za prvo zapošljavanje od trenutka diplome te nije moguće pratiti kakve su bile kasnije sekvence zapošljavanja, ali je moguće prepoznati je li prva sekvenca zapošljavanja završila do trenutka prestanka praćenja. Potrebno je napomenuti da je datum završetka praćenja godinu dana iza datuma diplomiranja posljednje osobe obuhvaćene studijom. Time nije u potpunosti iscrpljena mogućnost da se neka osoba zaposlila iza određenog razdoblja u statusu nezaposlenosti te da je u vrijeme zaključivanja praćenja bila zaposlena, a da to zaposlenje ima karakter kratkotrajnog zapošljavanja. Interes za duljinu ostanka u prvom zaposlenju važan je zbog razdoblja u kojemu je dinamika zapošljavanja oblikovana poticajnim mjerama zapošljavanja koje su se uglavnom temeljile na modelima zapošljavanja u trajanju od godinu dana. Djelomičnost ovog obuhvata vezana je za činjenicu da ulazak u poticajne mjere zapošljavanja nije vremenski podudaran s vremenom diplomiranja, već dolazi nakon određenog razdoblja nezaposlenosti. Stoga je moguće da je dio osoba razvrstanih u trajno zapošljavanje obuhvaćen kategorijom trajnog zapošljavanja zbog odgođenog ulaska u mjere poticanja zapošljavanja.

Analiza vjerojatnosti zapošljavanja nakon diplome zasniva se na modelima analiza povijesti događaja (eng. *event history analysis*). Analiza prati vjerojatnosti izlaska iz definiranog statusa (radno neaktivni status) u funkciji vremena (proteklo vrijeme od stjecanja

⁵ Obilježje trajnosti zaposlenja uvjetno je definirano kao izostanak informacije da je u promatranom razdoblju sekvenca zaposlenosti završila.

diplome), gdje je kao izlazak iz statusa osobe bez zaposlenja određeno prvo zasnivanje radnog odnosa.

Analiza horizontalne i vertikalne usklađenosti radnog mjesta i stečene diplome temelji se na logističkoj regresijskoj analizi kojom se za osobe koje su se zaposlile utvrđuje jesu li se zaposlile na radnom mjestu adekvatnom njihovoj diplomi. Stoga je ova analiza provedena samo na osobama koje su se zaposlile. *Vertikalna dimenzija (ne)usklađenosti* pokazuje odgovara li postignuta razina obrazovanja onoj koja je potrebna na nekom zaposlenju, odnosno je li osoba prekvalificirana ili potkvalificirana za posao koji radi. *Horizontalna dimenzija (ne)usklađenosti* pokazuje pripada li zaposlenje području za koje se osoba obrazovala, neovisno o složenosti poslova koji se obavljaju u tom zaposlenju. Prilikom mjerenja horizontalne dimenzije usklađenosti koristio se pristup analize radnog mjesta prema kojoj se obrazovanje za pojedine poslove prepoznaje na osnovi postojeće administrativne klasifikacije. Pri primjeni ovog pristupa, usklađenost radnog mjesta i obrazovnog područja postoji ako je pohađani obrazovni program nominalno pripremao polaznike za rad na tom radnom mjestu. S obzirom na korišteni način utvrđivanja usklađenosti postupak nije mogao provesti nad osobama koje su se zaposlile u vojnom sektoru, te su stoga iz analize usklađenosti bile isključene i osobe koje su našle posao u vojnim zanimanjima. Kao što je prethodno navedeno, zanimanja su sistematizirana prema *Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja* (NKZ), a prikupljena su na razini skupine zanimanja (četveroznamenkasta oznaka) i na razini pojedinačnog zanimanja (sedmeroznamenkasta oznaka). Područja obrazovanja organizirana su prema područjima treće razine *Međunarodne klasifikacije obrazovnih polja i područja* (ISCED Fields of Education and Training 2013)⁶.

4. Rezultati

4.1. Ishodi tranzicije sa studija na tržište rada

Analizom ishoda na tržištu rada osoba koje završavaju neki od studija na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici ukazuje kako većina osoba nalazi posao nakon diplome (52%), slijedi nešto niži udio onih koji su bili zaposleni u trenutku diplome (30%), a 18 posto je onih koji su u promatranom periodu ostali izvan zaposlenja (tablica 2.).

⁶ Kategorizacija studijskih programa prema obrazovnom području je izvršena na osnovi samoprocjene visokih učilišta, te je preliminarna klasifikacija ustupljena autorima od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja isključivo za potrebe ove analize.

Tablica 2.

Ishodi zapošljavanja nakon diplome po razini studija

Razina studijskog programa	Zaposleni u trenutku diplomiranja	Ostali izvan zaposlenja	Zaposlili se nakon diplome	Ukupno
Preddiplomski stručni studij	96	57	169	322
Specijalistički diplomski stručni studij	0	0	0	0
Ukupno	96	57	169	322

Zanimljivo se osvrnuti i na trajnost statusa zaposlenja (tablica 3.). Vidljiv je nerazmjer u trajnosti zaposlenja među različitim skupinama. Među osobama koje su bile zaposlene u vrijeme diplome, 7,3 puta je više onih sa stalnim zaposlenjem, dok je među onima koji su se zaposlili nakon diplome 2,3 puta više onih s privremenim zaposlenjem.

Tablica 3.

Struktura zaposlenih prema razini studija

Razina studijskog programa	Zaposleni u vrijeme diplomiranja		Nezaposleni nezaposleni	Zaposlili se nakon diplome		Ukupno
	privremeno	trajno		privremeno	trajno	
Preddiplomski stručni studij	11	85	57	118	51	322
Specijalistički diplomski stručni studij	0	0	0	0	0	0
Ukupno	11	85	57	118	51	322

U konačnici, ukupni presjek ishoda prelaska u svijet rada za osobe koje su završile neki od studijskih programa na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici treba usporediti sa zaključcima izvedenim iz cijelog skupa podataka o osobama koje su završile stručne studije na veleučilištima i visokim školama u promatranom razdoblju koji pokazuju da se položaj osoba sa završenim stručnim studijima na tržištu rada ocrtava u nekoliko aspekata:

- Bolje se zapošljavaju osobe s višim stupnjem obrazovanja.
- Osobe koje su imale posao u trenutku diplomiranja u velikom broju zadržavaju postojeći posao.
- Osobe koje traže posao nakon stjecanja diplome uglavnom nalaze kratkotrajna zaposlenja.

4.2. Dinamika zapošljavanja osoba sa završenim preddiplomskim stručnim studijem prema obrazovnom području

Demonstraciju analitičkog obrasca analiza vremena do događaja početak ćemo s općom analizom duljine vremena koje je potrebno da se od trenutka diplomiranja dođe do prvog zaposlenja. Pritom je analizom definirana vjerojatnost ostanka izvan zaposlenosti u trajanju mjerenom od trenutka stjecanja diplome do trenutka prvog zaposlenja, ako je do tog trenutka u promatranom razdoblju došlo. Radi stavljanja u kontekst zapošljavanja u Hrvatskoj prvo će biti izneseni podaci o zapošljavanju po obrazovnim područjima za sve analizirane osobe s sa završenim prvim stupnjem stručnih studija. Kao što je prethodno i istaknuto, područja obrazovanja organizirana su prema područjima treće razine *Međunarodne klasifikacije obrazovnih polja i područja* (ISCED Fields of Education and Training 2013.). Klasifikaciju studijskih programa su vršili djelatnici visokih učilišta koji su od strane MZO-a zamoljeni da studijske programe koje izvode klasificiraju prema zadanoj metodologiji EUROSTATATA odnosno u skladu sa navedenom klasifikacijom. Manje naknadne korekcije postojeće klasifikacije studijskih programa izvršene su od strane autora studije u slučajevima kada je klasifikacija ostavljala neodređenom obrazovno područje. U tablici 4. se nalazi prikaz broja završenih stručnih prvostupnika na veleučilištima i visokim školama u razdoblju od 2008. do 2013. godine prema obrazovnom području.

Tablica 4.

Broj završenih stručnih prvostupnika na veleučilištima i visokim školama u razdoblju od 2008. do 2013. godine prema obrazovnom području

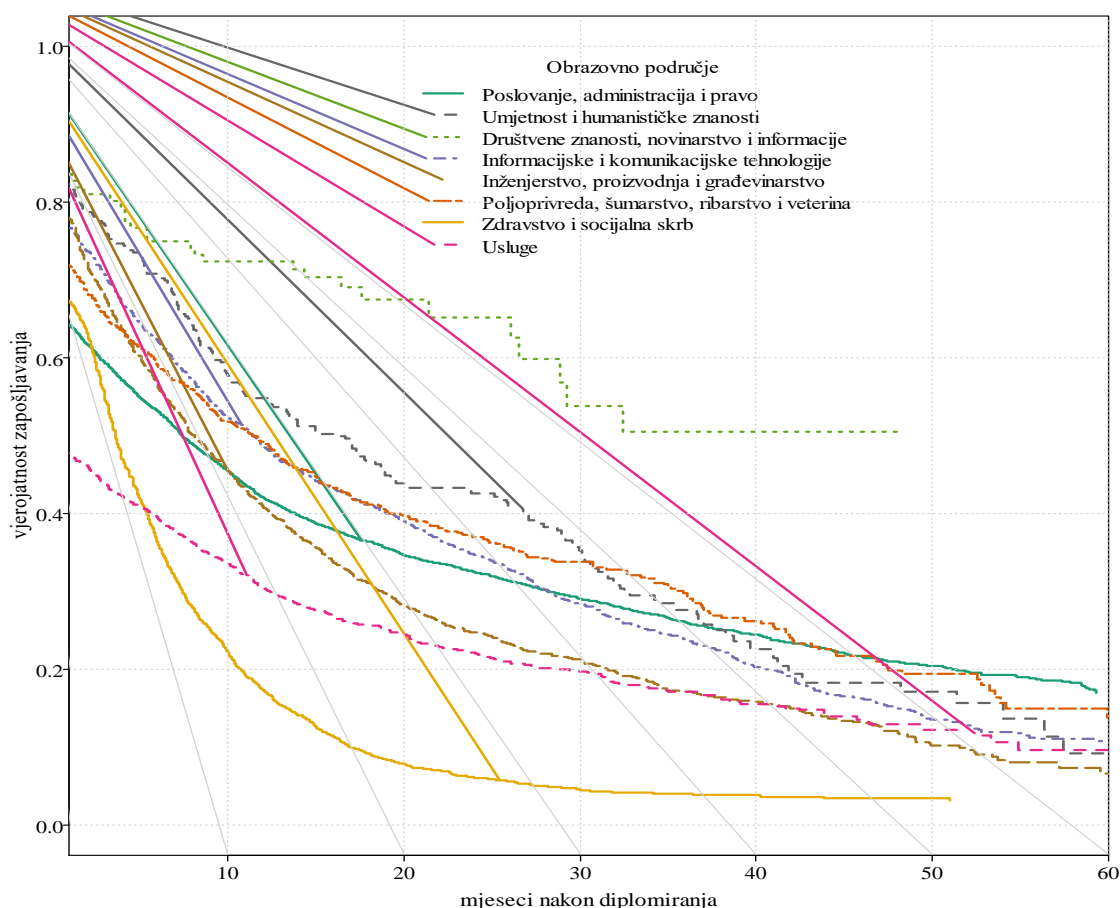
Obrazovno područje studija	Broj diplomiranih	%	Vjerojatnost zapošljavanja
Poslovanje, administracija i pravo	7068	41,2%	100%
Umjetnost i humanističke znanosti	352	2,1%	80%
Društvene znanosti, novinarstvo i informacije	582	3,4%	40%
Informacijske i komunikacijske tehnologije	2089	12,2%	93%
Inženjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo	1830	10,7%	109%
Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i veterina	744	4,3%	89%
Zdravstvo i socijalna skrb	2873	16,8%	182%
Usluge	1601	9,3%	146%
Ukupno	17 139		

Analiza obrazovnih područja pokazala je da se vjerojatnost zapošljavanja razlikuje za stručne prvostupnike iz pojedinih obrazovnih područja (*log-rank* test = 943,7; *df* = 7; *p* < 0,01), pri čemu u odnosu na referentnu kategoriju obrazovnog područja *Poslovanje, administracija i pravo*, 82% veću vjerojatnost zapošljavanja imaju diplomirani stručni prvostupnici iz područja *Zdravstva i socijalne skrbi*, 46% veću vjerojatnost zapošljavanja imaju oni iz područja usluga

Usluga te 9% veću vjerojatnost zapošljavanja oni iz obrazovnog područja *Inženjerstva, proizvodnje i građevinarstva*. Manju vjerojatnost zapošljavanja imaju osobe s diplomom stručnog prvostupnika iz obrazovnog područja *Informacijskih i komunikacijskih tehnologija* (7% manje), s diplomom prvostupnika iz obrazovnog područja *Poljoprivrede, šumarstva, ribarstva i veterine* (11% manje), *Umjetnosti i humanističkih znanosti* (20% manje), te iz obrazovnog područja *Društvenih znanosti, novinarstva i informacija* (60% manje). Razlike u vjerojatnosti zapošljavanja ocrtane su u dinamici protoka vremena od stjecanja diplome na slici 1.

Slika 1.

Kaplan-Meier-ova procjena vjerojatnosti zapošljavanja u funkciji vremena od stjecanja diplome za stručne prvostupnike prema obrazovnom području studija

Rezultati pokazuju da se po vjerojatnosti zapošljavanja izdvajaju stručni prvostupnici iz obrazovnog područja *Zdravstva i socijalne skrbi* s izrazito većom vjerojatnošću zapošljavanja, koja se realizira u znatno bržem zapošljavanju stručnih prvostupnika iz tog područja (slika 1.). Osobe koje su završile preddiplomski stručni studij u ostalim obrazovnim područjima grupiraju

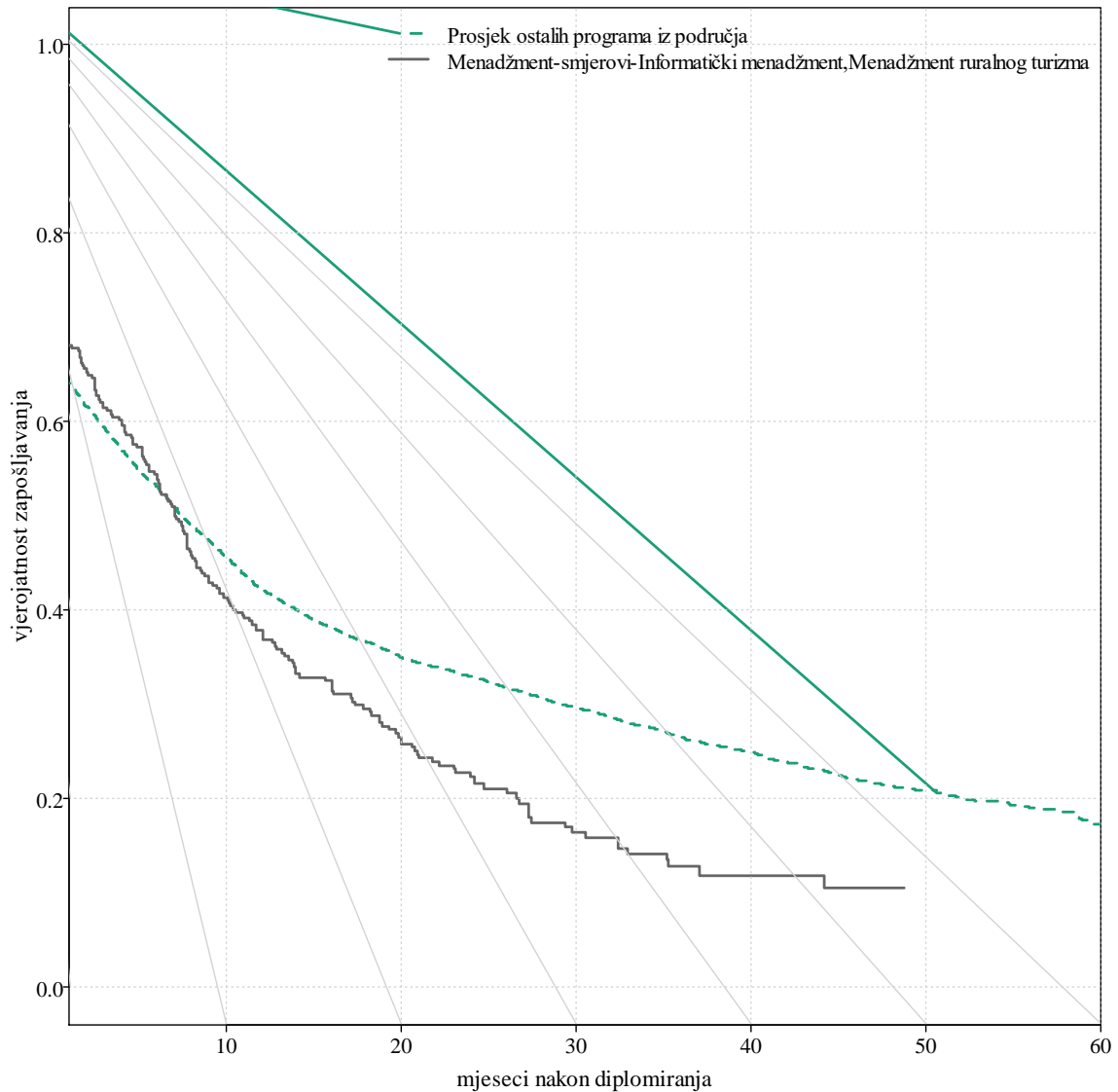
se u jednu neizdiferenciranu skupinu, te se ne pokazuju jasne razlike u putanjama vjerojatnosti zapošljavanja nakon diplome, već se prije pokazuju varijacije u početnim pozicijama zaposlenih prije diplomiranja.

4.3. Vjerojatnost zapošljavanja prvostupnika s Visoke škole za menadžment u turizmu i informatici po pojedinim studijskim programima

U nastavku slijedi prikaz vjerojatnosti zapošljavanja stručnih prvostupnika Visoke škole za menadžment u turizmu i informatici po pojedinim studijskim programima. Važno je za podsjetiti da će rezultati biti predstavljeni u obliku relativne usporedbe vjerojatnosti zapošljavanja osoba koje su završile studijski program na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici i prosjeka osoba koje su završile ostale studijske programe iz odgovarajućeg obrazovnog područja.

Slika 2.

Kaplan-Meier-ova procjena vjerojatnosti zapošljavanja u funkciji vremena od stjecanja diplome za stručne prvostupnike koji su završili studij **Menadžment**

4.4. Usklađenost radnih mjesta s područjem studija i stupnjem obrazovanja

Analiza usklađenosti obrazovanja s radnim mjestom temelji se na analizi usklađenosti kvalifikacija s opisima radnih mjesta na kojima pojedinci rade. Osnovna nit vodilja pri analizi jest spoznaja da će ustrajnost na radnom mjestu, zadovoljstvo poslom i ulaganje pojedinca biti veći ako osoba smatra da obavlja posao za koji se školovala i za koji je kvalificirana.

U analizi usklađenosti radnih mjesta na kojima se zapošljavaju stručni prvostupnici postoje i obilježja koja su specifična za tranzicijski proces u nomenklaturi zanimanja u Hrvatskoj.

Uvođenje novog nazivlja i eksplicitna distinkcija binarnog sustava obrazovanja u kojemu se razlikuje stručno od sveučilišnog visokog obrazovanja novost je za tržište rada u Hrvatskoj utoliko što je nova, stručna obrazovna vertikala izdvojena iz dotadašnje akademske vertikale kao jedinog pravca vertikalnog napretka u školovanju. Prepoznatljivost novog modela relativno je malena, nazivlje u nekoj mjeri konfuzno, te je i dio obrazovnih ustanova shvatio uspostavljanje sustava veleučilišta i visokih škola kao mogućnost alternative nastavka obrazovanja u sveučilišnom obrazovanju, a ne posve stručno usmjereno obrazovanje. Stoga je bilo za očekivati da će tržište rada u nejasnoj definiciji uloge i izlaznih kompetencija stručnih kadrova proizašlih iz stručnog dijela binarnog sustava prepoznavati samo programe koji su postojali i prije transformacije sustava, dok će se ostali programi boriti za svoju prepoznatljivost. Ako je ova pretpostavka točna, najveću usklađenost u zapošljavanju imat će programi koji se naslanjaju na predbolonjske programe, dok će novi, a pogotovo općenitiji programi imati manju šansu da se nametnu na tržištu rada.

Kao što je prethodno i istaknuto navedena usklađenost će biti provjeravana kroz dvije dimenzije: vertikalnu i horizontalnu usklađenost. **Horizontalna usklađenost** predstavlja usklađenost zaposlenja i obrazovnog područja, odnosno horizontalna neusklađenost radnog mjesta ukazuje da osobe rade u području za koji se nisu školovale, što implicitno podrazumijeva neadekvatnost profesionalnog obrazovanja, te manju mogućnošću transfera znanja i vještina stečenih u obrazovnom procesu na zahtjeve radnog mjesta. Osoba u takvoj situaciji uči od početka, što rezultira samo ograničenim mogućnostima u obavljanju veoma složenih poslova. **Vertikalna usklađenost**, predstavlja usklađenost radnog mjesta s razinom obrazovanja koje je osoba stekla. U pravilu, manji stupanj vertikalne neusklađenosti može biti kratkoročno prihvatljiv i motivirajući ukoliko postoji mogućnost vertikalnog napredovanja. No dugoročno, vertikalna neusklađenost, bez obzira na rad u stručnom području za koji se osoba školovala, može generirati nezadovoljstvo radnim okruženjem i potragu za novim radnim mjestom. Dio analitičara ipak smatra da prekomjerno kvalificirana, a motivirana osoba može uz dovoljnu dozu fleksibilnosti radnih zadataka unaprijediti i obogatiti radni proces pristupajući mu s više znanja i većim kompetencijama.

Horizontalna i vertikalna usklađenost zapošljavanja stručnih prvostupnika prema obrazovnom području studija

Tablica 5.
Horizontalna usklađenost prema obrazovnom području studija

Obrazovno područje studija	Horizontalna usklađenost				Ukupno
	neusklađeni		usklađeni		
Poslovanje, administracija i pravo	2019	(38,9%)	3172	(61,1%)	5191
Umjetnost i humanističke znanosti	152	(61,8%)	94	(38,2%)	246
Društvene znanosti, novinarstvo i informacije	32	(78,0%)	9	(22,0%)	41
Informacijske i komunikacijske tehnologije	894	(57,9%)	651	(42,1%)	1545
Inženjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo	604	(41,7%)	845	(58,3%)	1449
Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i veterina	352	(69,2%)	157	(30,8%)	509
Zdravstvo i socijalna skrb	726	(27,2%)	1944	(72,8%)	2670
Usluge	776	(57,5%)	574	(42,5%)	1350
Ukupno	5555	(42,7%)	7446	(57,3%)	13001

Razmatrajući **horizontalnu usklađenost**⁷ diplomiranih na veleučilištima i visokim školama prema obrazovnim područjima uočljivo je da postoje znatna odstupanja od prosječne razine usklađenosti koja iznosi 57 posto (tablica 5.). Znatno manju horizontalnu usklađenost pokazuju diplomirani sa studija unutar obrazovnih područja *Društvene znanosti, novinarstvo i informacije, Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i veterina, te Umjetnost i humanističke znanosti*, dok nešto ispodprosječnu usklađenost pokazuju diplomirani iz obrazovnih područja *Informacijske i komunikacijske tehnologije i Usluge*. Među visoko horizontalno usklađenim ističu se stručni prvostupnici iz obrazovnog područja *Zdravstvo i socijalna skrb* s usklađenošću od 73 posto. Dva osnovna faktora moguće je prepoznati u rasporedu razina horizontalne usklađenosti. Jedan je razlog potencijal pojedine grane djelatnosti da apsorbira priljev stručnih kadrova određene razine stručnosti, a drugi adaptivni potencijal pojedinih profila obrazovanja.

Stoga slabu mogućnost prihvata stručnih kadrova na razini prvostupnika možemo prepoznati u obrazovnom području *Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i veterina*, u kojemu je prisutan velik rascjep između visokoobrazovanih stručnjaka i relativno nižeobrazovanog ostatka radne snage. Na suprotnom je polu obrazovno područje *Zdravstvo i socijalna skrb* u

⁷ U analizu su uključene samo zaposlene osobe. Iz kontingenta zaposlenih isključene su osobe koje su se zaposlile ili su već radile u vojnim zanimanjima (133 osobe) zbog nemogućnosti da se utvrdi hijerarhijska razina njihova posla. Stoga je u analizi zadržan podatak o zapošljavanju za 13001 osobu.

kojemu je već dugo prisutna i prihvaćena razina prvostupnika u profesijama sestrištva i medicinskih tehničara, pa je apsorpcijski potencijal te grane relativno velik.

U pogledu adaptivnog potencijala ističu se obrazovna područja koja dijele malo stručnih znanja s drugim područjima, npr. *Umjetnost i humanističke znanosti, Društvene znanosti, novinarstvo i informacije* te *Zdravstvo i socijalna skrb* kao slabo adaptivna, dok su na drugom kraju adaptivno potentne skupine obrazovnih područja *Informacijske i komunikacijske tehnologije* i *Usluge*. Djelovanje dvaju faktora istodobno daje mogućnost adaptivnijim skupinama da nalaze posao i izvan osnovnog područja, što će biti tim izraženije što je osnovno područje zasićenije kadrovima i s manjim potrebama za stručnim kadrovima (npr. *Informacijske i komunikacijske tehnologije* i *Usluge*). Slabo adaptivne skupine ostaju u vlastitom području dijeleći sudbinu područja rada za koje su se obrazovale. Tako se u obrazovnom području *Zdravstva i socijalne skrbi* zapošljava iznadprosječno uspješno, dok se u područjima *Društvenih znanosti, novinarstva i informacija, Humanističkih znanosti i umjetnosti*, te u *Poljoprivredi, šumarstvu, ribarstvu i veterini* zapošljava relativno loše.

Vertikalna usklađenost ima nekoliko nijansi koje treba o crtati prija analize stanja po područjima obrazovanja. U znanstvenoj je literaturi uobičajena podjela na subjektivnu i pripisanu vertikalnu usklađenost. Subjektivna se temelji na procjeni pojedinaca koliko je njihov posao usklađen s razinom obrazovanja koje posjeduju i smatra se dobrom strategijom za detekciju stvarnih nijansi u definiranju radnih pozicija. Pripisana (formalna) vertikalna usklađenost temelji se na klasifikaciji zanimanja i pregledu potrebnih obrazovnih kvalifikacija za pojedino radno mjesto. Uobičajena je uporaba službenih klasifikacija, kao što je harmonizirana ISCO klasifikacija poslova i zanimanja koja je u Hrvatskoj u službenoj uporabi kao Nacionalna klasifikacija zanimanja (NN 111/1998, NN 147/2010, 14/2011). U pripisanim modelima analize vertikalne usklađenosti uglavnom se koristi kriterij pripadanja NKZ skupinama definiranim prvom znamenkom NKZ kodiranja (rodovi). U slučaju analize vertikalne usklađenosti poslova visokoobrazovanih osoba sveučilišnog obrazovanja autori su uglavnom kao usklađena smatrali radna mjesta iz 1. i 2. skupine/roda (Zakonodavci/zakonodavke, dužnosnici/dužnosnice i direktori/direktorice te Znanstvenici/znanstvenice, inženjeri/inženjerke i stručnjaci/stručnjakinje). No, u slučaju stručnih prvostupnika vertikalna se usklađenost vrlo često nalazi između 2. skupine i 3. skupine (Tehničari/tehničarke i stručni suradnici/stručne suradnice). Zbog granične određenosti skupine stručnih prvostupnika razvrstavanjima prema Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja iz 1998. godine kojom su kodirana zanimanja u kojima su se zaposlile praćene osobe, ali i zbog uvjerenja da je tako gruba klasifikacija izraz nužde u kojoj se znanstvenici nalaze nemajući

preciznije podatke, korišten je drugi pristup provjeri vertikalne usklađenosti upotrebom 7. znamenke u NKZ klasifikaciji (NN 111/1998) koja je eksplicitno namijenjena definiranju potrebne obrazovne razine radnog mjesta. Kako se radi o istovrsnoj klasifikacijskoj dimenziji kao što je i vertikalna usklađenost, vrlo je lako prepoznati koja su radna mjesta vertikalno adekvatna ili viša od razine obrazovanja koja se stječe nazivom stručnog prvostupnika. Pregled razine usklađenosti po 7. znamenki NKZ, pokazuje da je najveća usklađenost zabilježena kod stručnih prvostupnika iz obrazovnih područja *Informacijske i komunikacijske tehnologije i Inženjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo* s 45-47 posto, te *Društvenih znanosti, novinarstva i informacija* s 37 posto. Stručni prvostupnici iz obrazovnih područja *Zdravstvo i socijalna skrb* te *Poslovanje, administracija i pravo* pripadaju u srednju kategoriju s 33-36 posto, a kao najlošije vertikalno usklađeni pojavljuju se stručnjaci iz obrazovnih područja *Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i veterinarstvo, Umjetnost i humanističke znanosti* te *Usluge* s 29-21 posto.

Tablica 6.

Vertikalna usklađenost zapošljavanja stručnih prvostupnika prema 7. znamenki NKZ

Obrazovno područje studija	Vertikalna usklađenost prema 7. znamenki NKZ				Ukupno
	neusklađeni		usklađeni		
Poslovanje, administracija i pravo	3326	(64,1%)	1865	(35,9%)	5191
Umjetnost i humanističke znanosti	175	(71,1%)	71	(28,9%)	246
Društvene znanosti, novinarstvo i informacije	26	(63,4%)	15	(36,6%)	41
Informacijske i komunikacijske tehnologije	844	(54,6%)	701	(45,4%)	1545
Inženjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo	775	(53,5%)	674	(46,5%)	1449
Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i veterina	378	(74,3%)	131	(25,7%)	509
Zdravstvo i socijalna skrb	1793	(67,2%)	877	(32,8%)	2670
Usluge	1065	(78,9%)	285	(21,1%)	1350
Ukupno	8382	(64,5%)	4619	(35,5%)	13001

Tablica 7.
Horizontalna i vertikalna usklađenost zapošljavanja stručnih prvostupnika prema obrazovnom području studija

Obrazovno područje studija	Horizontalna i vertikalna (x7) usklađenost zaposlenja								
	H=ne	V=ne	H=da	V=ne	H=ne	V=da	H=da	V=da	Ukupno
Poslovanje, administracija i pravo	1637	(31,5%)	1689	(32,5%)	382	(7,4%)	1483	(28,6%)	5191
Umjetnost i humanističke znanosti	113	(45,9%)	62	(25,2%)	39	(15,9%)	32	(13%)	246
Društvene znanosti, novinarstvo i informacije	26	(63,4%)	0	(0%)	6	(14,6%)	9	(22%)	41
Informacijske i komunikacijske tehnologije	675	(43,7%)	169	(10,9%)	219	(14,2%)	482	(31,2%)	1545
Inženjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo	460	(31,7%)	315	(21,7%)	144	(9,9%)	530	(36,6%)	1449
Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i veterina	307	(60,3%)	71	(13,9%)	45	(8,8%)	86	(16,9%)	509
Zdravstvo i socijalna skrb	488	(18,3%)	1305	(48,9%)	238	(8,9%)	639	(23,9%)	2670
Usluge	679	(50,3%)	386	(28,6%)	97	(7,2%)	188	(13,9%)	1350
Ukupno	4385	(33,7%)	3997	(30,7%)	1170	(9%)	3449	(26,5%)	13001

Pregled razdiobe uparivanja horizontalne i vertikalne usklađenosti (tablica 7.) pokazuje veliku raznolikost u kojoj je moguće prepoznati neke, ali zasigurno ne i opisati i rastumačiti sve različitosti u konfiguracijama usklađenosti. Stoga će biti pojašnjene samo istaknutije. Kod stručnih prvostupnika iz obrazovnog područja *Zdravstva i socijalne skrbi* pojavljuje se najviša stopa horizontalne usklađenosti koja ukazuje na mali odljev kadrova iz područja zdravstva, ali je prisutna najbrojnija skupina vertikalno neusklađenih zapošljavanja u kojima je prisutno zapošljavanje u zdravstvenom području, ali na poslovima koji zahtijevaju niži stupanj obrazovanja. Sudeći prema ostalim parametrima, radi se o obrazovanju iz rada, osoba koje imaju srednjoškolsku razinu kvalifikacije medicinskog usmjerenja, ali uz slabo napredovanje na poslove koji zahtijevaju višu razinu obrazovanja (1/4 prelazi u obrazovno primjeren vertikalni stupanj). Kod stručnih prvostupnika iz obrazovnog područja *Informacijske i komunikacijske tehnologije* zapošljavanje izvan osnovnog područja i bez priznavanja adekvatne stručne spreme relativno je visokih 44 posto, međutim osobe iz ovog obrazovnog područja relativno lako dobivaju poslove primjerene stupnju obrazovanja, tako da je njih 14 posto postiglo priznavanje stupnja obrazovanja izvan osnovnog područja, te uz 31 posto osoba s priznatom razinom obrazovanja u području čine skupinu koja se najlakše postiže radne pozicije koje im prema obrazovnoj razini pripadaju.

Izuzmu li se stručni prvostupnici iz obrazovnog područja *Humanističkih znanosti i umjetnosti* u kojemu su samo dva studijska programa, u najnepovoljnijoj situaciji su diplomirani u područjima *Usluga i Poljoprivrede, šumarstva, ribarstva i veterine*. Horizontalna i vertikalna usklađenost u području *Usluga* je prisutna je u svega 14 posto stručnih prvostupnika, dok je čak kod 50 posto stručnih prvostupnika prvo zapošljavanje i izvan obrazovnog područja i ispod vertikalne razine obrazovanja. Za stručne prvostupnike u obrazovnom području *Poljoprivrede, šumarstva, ribarstva i veterine* situacija je neznatno bolja u pogledu obostrane usklađenosti (17%), ali je broj zapošljavanja izvan područja i ispod razine obrazovanja izuzetno nepovoljan (60%) što dovodi u pitanje svrsishodnost takvih programa.

Horizontalna i vertikalna usklađenost za stručne prvostupnike s Visoke škole za menadžment u turizmu i informatici po pojedinim studijskim programima

Osim općenite razine, raspodjela horizontalne i vertikalne usklađenosti napravljena je i za pojedine studijske programe (Tablica 8). Rezultati pokazuju kako 60% osoba koje se zaposle nakon studiranja programa *Menadžment* to čine na radnom mjestu koje nije u skladu s njihovom razinom obrazovanja, a malo više od četvrtine na radnom mjestu koje ujedno nije u skladu s njihovim područjem obrazovanja. S druge strane, trećina osoba koje se zaposle to čine na horizontalno i vertikalno usklađenom radnom mjestu. Ovi podaci slični su podacima za prosjek područja *Poslovanje, administracija i pravo*.

Tablica 8.

Horizontalna i vertikalna usklađenost zapošljavanja stručnih prvostupnika prema studijskom programu

Studijski program	Horizontalna i vertikalna (x7) usklađenost zaposlenja								Ukupno
	H=ne	V=ne	H=da	V=ne	H=ne	V=da	H=da	V=da	
Menadžment	70	(27.70%)	82	(32.40%)	19	(7.51%)	82	(32.4%)	253

5. Metodološka ograničenja

Svrha ovog izvještaja bila je odgovoriti na pitanje o ishodima na tržištu rada diplomiranih stručnih prvostupnika i specijalista struke koji su završili studij na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici. Skup podataka obuhvaćen ovom analizom omogućio je odgovore samo na dio pitanja zbog niza ograničenja koji će biti opisani u nastavku. Sažeto,

analizu obilježavaju tri skupine ograničenja koja se odnose na: obuhvat osoba, trajanje praćenja i obuhvat deskriptora.

Ograničenja obuhvata osoba

Prvo ograničenje s kojim se analiza suočila jest **nepotpunost uvida u promatrane generacije diplomanata** koje su završile studij na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici u promatranom razdoblju. Različitost obuhvata u pojedinim godinama stvarala je kompozit podataka koji je mogao utjecati na valjanost komparacija među studijskim programima unutar pojedinih generacija kao i komparacije među njima. Drugo ograničenje obuhvata otvorilo je više dilema u pogledu praćenja tranzicije sa studija na tržište rada. Strategija praćenja koja se odnosila samo na osobe koje su s uspjehom završile studijski program, zbog izostanka podataka o daljnjim studijskim statusima, ostavlja neodgovorenim pitanje: **Jesu li osobe koje su završile studij aktivno tražile posao ili su nastavile studij?** Nemogućnost utvrđivanja statusa nakon diplomiranja u kategoriji osoba koje nisu našle zaposlenje (osobe koje traže posao, neaktivne osobe, studenti na višem stupnju obrazovanja) nije se moglo razriješiti samo podatkom o završenom specijalističkom stručnom studiju jer indikator utvrđuje stanje koje nastaje najmanje dvije, a možda i više godina nakon diplomiranja na razini prvostupnika. Stoga osobama koje nisu imale zaposlenje u vrijeme diplome ili ga nisu našle u promatranom razdoblju nije bilo moguće pripisati valjani status što je uzrokovalo teorijske, terminološke i spoznajne nedoumice. Među njima je posebno značajna nedoumica koliko osoba s diplomom stručnog studija ostaje nezaposleno (i raspoložive su rad i aktivno traže posao). Za razliku od toga, skup osoba koje su stekle titulu specijalista struke možemo smatrati gotovo zatvorenim skupom zbog postizanja najvišeg stupnja obrazovanja, ali ne isključuje moguće ostajanje u neaktivnom radnom statusu iz osobnih razloga, odlazak na druga tržišta rada (emigracija). **Treće ograničenje** obuhvata odnosi se na skup osoba koje prelaze iz jedne vertikale binarnog sustava visokog obrazovanja u drugu. Prvo, za dio diplomiranih specijalista struke koji nisu zabilježeni kao osobe koje su stekle diplomu prvostupnika na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici nije bilo moguće utvrditi dolaze li iz stručnog ili sveučilišnog programa koji izvode sveučilišta. Osim toga, prijelaz iz ovog učilišta na sveučilišne programe nije obuhvaćen, tako da nije jasno ni tko prelazi na sveučilišta ni tko ostaje u specijalističkim stručnim programima. Pored toga parcijalni pristup ostavio je uvid u tržište rada za visoko obrazovanje bez komparativne osnove (sveučilišno obrazovanje) i bez cjelovitog uvida u kojemu bi se barem donekle mogla pratiti konkurentnost pojedinih studijskih

programa u odnosu na druge programe iste razine obrazovanja, kao i ukupna ponuda na tržištu rada. **Četvrta razina obuhvata** zahvatila bi i one osobe koje nisu završile započeti studij. Osim mogućnosti da se tako prepozna odgoda izlaska na tržište rada jer osoba nastavlja studij, obuhvatom ovih osoba omogućio bi se uvid u tržište rada u kojemu osobe koje nisu završile studij nalaze svoje mjesto, te u kojoj im se mjeri priznaju stečena znanja i vještine koje nisu popraćene punom formalnom verifikacijom u obliku diplome. Osim toga, uključivanjem osoba koje su studirale i nisu završile studij omogućila bi se komparativna analiza u kojoj bi se moglo provjeriti koliku prednost ostvaruju osobe koje su završile studij i stekle diplomu. Također, uključivanje nediplomiranih u skup koji se promatra omogućio bi i jasnije ocrtavanje uvjeta zapošljavanja prije stečene diplome, koje se pokazalo prilično učestalim i kod osoba koje su stekle diplomu, što bi imalo i interpretativnih posljedica na zaključke o vertikalnoj usklađenosti radnog mjesta i obrazovne kvalifikacije koju smo obuhvatili u ovoj studiji.

Ograničenja zbog trajanja praćenja

Drugi skup ograničenja proizlazi iz prekratkog razdoblja praćenja osoba koje su stekle diplomu. Izravne posljedice vidljive su u premalom broju osoba koje su stekle diplomu specijalista struke kao i u nedovoljno informativnim indikatorima za kasnije generacije (pokazalo se da je praćenje od 60 mjeseci (pet godina) primjereniji okvir za ocjenjivanje vjerojatnosti zapošljavanja od inicijalno zamišljenih 12 mjeseci). Kako se izlazno cenzuriranje uglavnom odnosilo na recentnije generacije u studiji, to je invalidiralo upravo najvrjedniji skup podataka (gotovo potpuno obuhvaćenu generaciju iz 2012. godine). Osim toga, brojnost prvih generacija znatno je manja zbog ograničenja na bolonjske studijske programe u kojima je u ranoj fazi bilo vrlo malo osoba koje su stekle diplomu. Problem nedostatno dugog intervala praćenja predstavljao je ograničenje zbog izuzetno dugog čekanja na posao što se nije moglo predvidjeti u planiranju studije. U izradi novih studija nužno je predvidjeti dulje razdoblje praćenja koje bi svaku generaciju trebalo obuhvatiti u razdoblju od pet godina nakon diplome. Završetak praćenja generacije nakon pet godina ostavilo bi podatke bez mogućnosti projekcije na dulje razdoblje (starije generacije ne bi imale dulju sekvencu promatranja), ali bi potpunost sekvence od pet godina za sve generacije dala priliku da se na svim obuhvaćenim osobama provedu analize koje su djelomično demonstrirane u ovoj studiji.

Ograničenja deskriptora

Skup deskriptora prikupljen iz triju izvora nije se u potpunosti mogao uporabiti budući da je iz analize izostavljeno nekoliko podataka koji su se pokazali nedovoljno pouzdanima:

- Dob osobe iz podataka visokih učilišta nije bilježena na jednak način, te su se podatci pokazali ograničavajućima u pogledu broja analiziranih osoba.
- Prosjek ocjena samo je djelomično korišten u analizama.

Podatci iz HZZ-a, uz sve informacije koje su bile prisutne, nisu omogućivali praćenje kontinuiteta zaposlenosti u vrijeme studija. Osim toga, u analizama se strategija bilježenja prvog zaposlenja nakon diplome pokazala nedostatnom za osobe koje su zatečene kao zaposlene u trenutku diplomiranja, jer taj podatak nije omogućivao uvid u kasniju realizaciju mogućeg zaposlenja koje odgovara novostečenom stupnju obrazovanja. Stoga se skup deskriptora pokazao, uz manjkavost obuhvata, nedostatnim za cjeloviti uvid u ishode na tržištu rada stručnih prvostupnika i specijalista struke koji su završili studij na Visokoj školi za menadžment u turizmu i informatici u promatranom razdoblju.

6. Zaključak

Analiza praćenja tranzicije iz obrazovanja na tržište rada diplomiranih s preddiplomskih stručnih i specijalističkih diplomskih stručnih studija koje izvodi Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici omogućila je niz uvida o položaju stručnih prvostupnika i specijalista struke na tržištu rada, ali i otvorila i niz dilema i potreba da se neka buduća studija koncipira na nešto drugačiji način. Obuhvatnost podataka koji se odnose na osobe koje su stekle diplomu u razdoblju od 2008. do 2013. godine u ovoj studiji nije bila potpuna, što je ograničilo zaključke i onemogućilo da se inicijalno brojčano velik skup podataka uporabi u punom opsegu. S tog aspekta, analiza je demonstrirala što je moguće s ovako ograničenim podacima, koje bi izmjene u koncepciji prikupljanja podataka trebalo napraviti i kakvi bi dosezi u takvim uvjetima bili mogući.

Uzimajući u obzir iznesena ograničenja, provedena analize nije uspjela ispuniti svoju punu svrhu da ocrta determinante zapošljivosti za prve bolonjske generacije koje su diplomirale, ali je pokazala da bi na osnovi dobro odabranih i prikupljenih podataka iz administrativnih baza takvu analizu u skorijoj budućnosti bilo moguće provesti na zadovoljavajućoj razini kvalitete.

7. Literatura

1. Camilleri, A. F., Delplace, S., Frankowicz, M., & Hudak, R. (2013). *Profile of Professional Higher Education in Europe*. Brussels: European Association of Institutions in Higher

- Education. Retrieved from: <http://haphe.eurashe.eu/wp-content/uploads/2015/01/Profile-of-Professional-Higher-Education-in-Europe-FINAL.pdf>
2. Državni zavod za statistiku (2009. – 2014.). *Studenti koji su diplomirali na stručnom i sveučilišnom studiju*. Priopćenja. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
 3. Državni zavod za statistiku (2011). *Nacionalna klasifikacija zanimanja 2010.-NKZ 10*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. Dostupno putem poveznice: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_12_147_3736.html
 4. ISCED - International Standard Classification of Education (2014). *Fields of education and training (ISCED-F 2013). Manual to accompany the International Standard Classification of Education 2011*. Montreal, Canada: UNESCO. Retrieved from: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002280/228085e.pdf>
 5. Nacionalna klasifikacija zanimanja, *Narodne novine, br.*, 111/1998.
 6. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, *Narodne novine br.*, 124/2014.
 7. Teichler, U. (2011). Bologna – Motor or Stumbling Block for the Mobility and Employability of Graduates? In H. Schomburg, & U. Teichler (Eds.), *Employability and Mobility of Bachelor Graduates in Europe. Key Results of the Bologna Process* (pp. 3-41). Rotterdam: Sense Publishers.
 8. Thomas, L., & Jones, R. (2007). *Embedding employability in the context of widening participation*. York: Higher Education Academy.